

ВЛАСЕНКО В.М., ГЛУШАН О.В.

**РОБОТА С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО В УКРАЇНСЬКІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ АКАДЕМІЇ
(штрихи до науково-педагогічної біографії)**

У публікації подано документи про викладацьку та наукову діяльність професора кооперації С.В.Бородаєвського в Українській господарській академії у Подєбрадах, виявлені в архівосховищах Чеської Республіки та України. Серед представлених матеріалів - рецензія українського дослідника кооперації О.К.Мицюка на найвідомішу працю вченого "Історія кооперації".

Одним з наслідків поразки національно-визвольної боротьби в Україні 1917-1920 рр. стала еміграція десятків тисяч українців: державних керівників, військових, службовців, діячів тогочасних провідних політичних партій, представників наукової і культурної інтелігенції та інших активних учасників державотворчого процесу. Залишаючи Батьківщину (часто назавжди), емігранти втрачали зв'язок з рідними, матеріальну стабільність, звичний соціальний статус, загалом - впевненість у завтрашньому дні. Та всупереч цим і багатьом іншим негативним факторам, найбільш свідомо й активна їх частина, зорганізувавшись, утворила низку громадських, культурно-освітніх і наукових установ та організацій у різних країнах світу; продовжила політичну діяльність, спрямовану на відродження української державності та визнання її міжнародною спільнотою; розгорнула плідну наукову діяльність, що увінчалася вагомими здобутками і збагатила світову наукову скарбницю.

Серед талановитих представників української науки, яким випала нелегка доля політичних емігрантів, був і Сергій Васильович Бородаєвський (1870-1942) - економіст, юрист, історик, теоретик, організатор вітчизняного і світового кооперативного руху, державний, громадсько-політичний та науково-педагогічний діяч. Своїми численними роботами у галузі історії кооперації, кооперативного права, кооперативного кредиту він здобув міжнародне визнання, як *"видатний кооперативний вчений-дослідник і співробітник багатьох кооперативних журналів, що виходили різними мовами світу"* [1, с.578]. Однак, не менш складним за земне буття діячів української політичної еміграції міжвоєнного періоду виявився процес утвердження історичної пам'яті про них серед нащадків, гідної та справедливої оцінки їхньої державницької, громадсько-політичної діяльності та наукової спадщини. У цьому відношенні *"доля"* С.В.Бородаєвського є типовою для багатьох представників другої української еміграційної хвилі. Дослідження життя, діяльності і наукового доробку вченого, започатковані у публікаціях довідково-інформативного та рецензійного характеру ще за його життя і невдовзі після смерті [2, с.439; 3], не отримали подальшого розвитку, особливо на його Батьківщині, за часів панування радянського режиму. Лише в окремих роботах радянських дослідників з'являлися поодинокі посилання на праці С.В.Бородаєвського без їх ґрунтовного аналізу [4; 5]. Фрагментарні дані про його життєдіяльність (переважно еміграційного періоду) містять праці фахівців з української діаспори [1; 6]. Якісно новий етап у дослідженні життєвого шляху та наукової спадщини вченого настав зі здобуттям Україною незалежності. Наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. у фахових наукових збірниках та журналах з'явилися узагальнюючі біографічні розвідки про С.В.Бородаєвського [7-9], а його ім'я остаточно закріпилося в індексі вітчизняних довідково-енциклопедичних видань [10, с.351; 11, с.358].

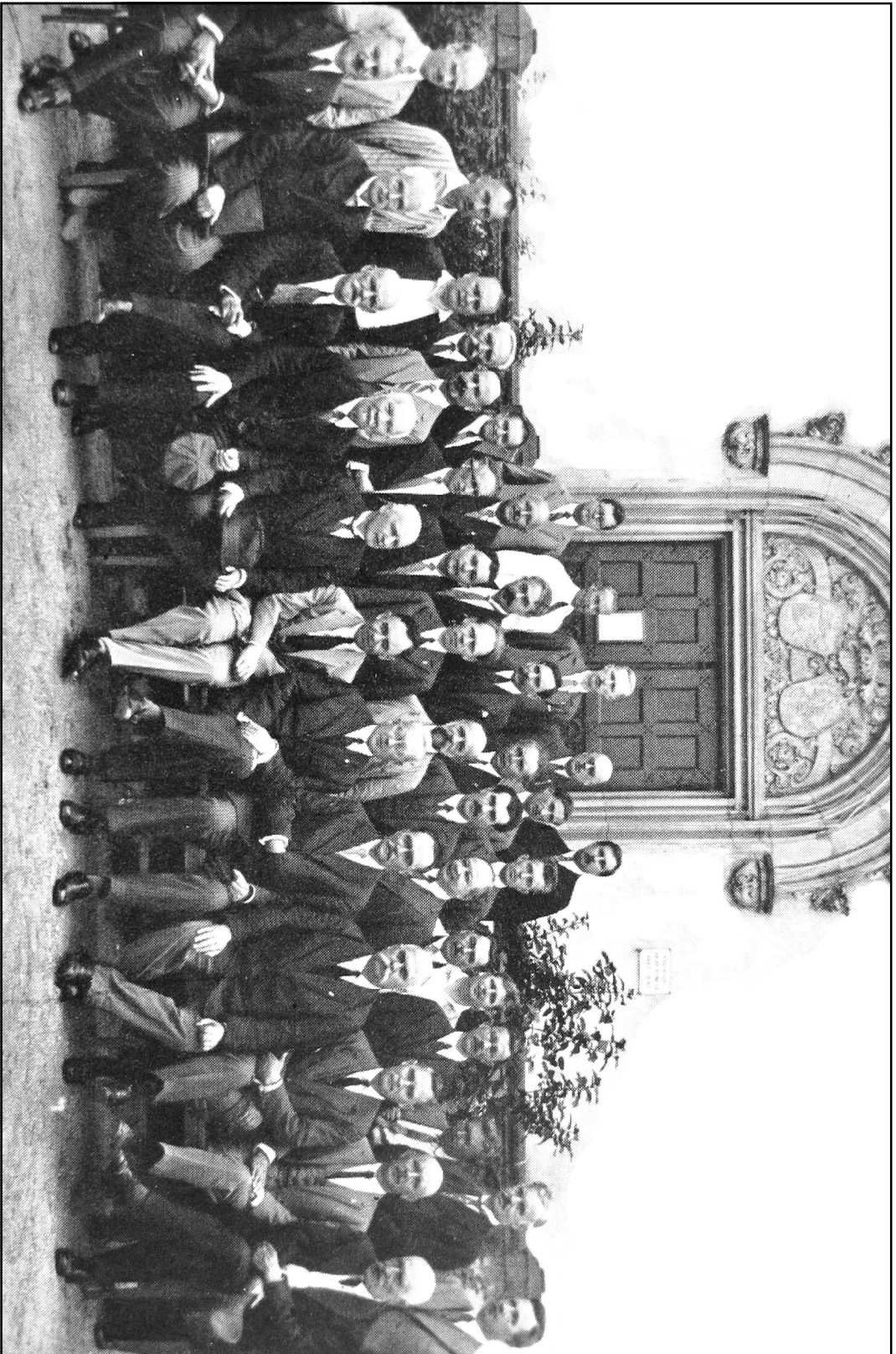
І хоча останнім часом з'являються публікації, у яких розглядаються конкретні прояви багатогранної діяльності С.В.Бородаєвського - його педагогічна, громадська, наукова робота [12-13], однак досі залишається не введеним до широкого суспільного та наукового обігу комплекс джерел, що розкривають перебіг праці вченого в Українській господарській академії (УГА) в Подєбрадах, що понад десять років була основним місцем його роботи в еміграції і з якою пов'язаний один з найбільш плідних періодів наукової кар'єри дослідника.

С.В.Бородаєвський походив з родини педагогів: батько майбутнього вченого - Василь Йосипович, закінчивши Харківський університет, викладав арифметику та геометрію у школах і училищах Полтавської та Харківської губерній, був головою Охтирської повітової училищної ради, директором Корочевської вчительської семінарії, інспектором народних училищ Курської губернії [14, арк.32-37]; дядько - Іван Йосипович - працював учителем у Сумському, Охтирському та Лебединському повітових училищах, був членом Лебединської повітової училищної ради [14, арк.46-47]; старший брат - Олександр Васильович - наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. близько 30 років був інспектором народних училищ Харківської губернії по Лебединському повіту [15, арк.3]. Сам Сергій Васильович, скінчивши 1893 р. юридичний факультет Харківського університету, майже двадцять років свого життя присвятив державній службі, обіймаючи високі посади у міністерствах фінансів, торгівлі і промисловості Російської імперії та Української Держави. Педагогічна ж діяльність, яку вчений розпочав задовго до еміграції, викладаючи кооперативні дисципліни на Вищих комерційних курсах М.В.Победінського (з 1912 р.), у Санкт-Петербурзькому (з 1915 р.) та Одеському (1919 р.) політехнічних інститутах, стала визначальним заняттям лише в еміграційний період його життя.

Одним з трьох українських вищих навчальних закладів, у яких працював С.В.Бородаєвський з моменту переїзду до Чехо-Словацької Республіки (ЧСР) до самої смерті, поруч з Українським вільним університетом та Українським технічно-господарським інститутом, була УГА - *"єдина українська висока політехнічна школа по цей бік Збруча"* [16, с.5]. Ще перебуваючи у Парижі, де вчений періодично запрошувався читати лекції на Російському відділі Паризького університету [17, арк.25зв.], він подав заяву про прийняття його в лектори Академії для викладання кооперативних дисциплін. Вже на своєму другому засіданні 16 травня 1922 р. професорська рада економічно-кооперативного відділу розглянула заяву і життєпис С.В.Бородаєвського та ухвалила рекомендувати його кандидатуру на посаду доцента кафедри кооперації УГА, яка була затверджена професорською радою Академії 28 травня [18, арк.55].

З вересня 1922 р. С.В.Бородаєвський вів жваве листування з деканом економічно-кооперативного відділу УГА О.К.Мицюком щодо умов своєї праці, її оплати, найму помешкання у Подєбрадах та деталей переїзду до ЧСР [19, арк.2-15зв.]. Академія подбала про виготовлення віз для професора та його дружини і виділила 800 к.ч. на їх переїзд з Франції, що відбувся у другій половині січня 1923 р.

Відразу після приїзду до Подєбрад С.В.Бородаєвський розпочав виклад єдиного, дорученого йому у літньому семестрі 1922-1923 академічного року, лекційного курсу *"Історія кооперації"*. У наступні роки значно зросло навчальне навантаження вченого та розширився перелік дисциплін, які він викладав: загальні (для студентів усіх трьох підвідділів економічно-кооперативного відділу) - *"Історія кооперації"*, *"Хлібна торгівля"*; спеціальні (для студентів кооперативного підвідділу) - *"Кооперативний кредит"*, *"Кредитова кооперація"*, *"Кооперативний збут"*, *"Кооперативне право"*,

С.В.Бородасєвський (нижній ряд, п'ятий зліва) серед викладачів Української господарської академії. Подєбрди. Кінець 1920-х років

“Історія української кооперації”, “Робочі і продукційні товариства”, “Страхова кооперація”, “Кооперація, держава і самоврядування”, “Міжнародні кооперативні організації”, “Кооперативна література”, “Кооперативна преса” та ін. Для розробки цих курсів С.В.Бородаєвський використовував найновішу фахову літературу, резолюції міжнародних та регіональних кооперативних з’їздів і конгресів, кооперативне законодавство різних країн, статuti, діловодство, баланси та звіти окремих кооперативів, їх союзів, міжнародних кооперативних організацій. Ці матеріали вчений збирав у бібліотеках Міжнародного кооперативного союзу (Лондон), Ліги Націй (Женева), Кооперативного відділу Міжнародного бюро праці (Женева), кооперативних союзах Франції та Німеччини, які регулярно відвідував під час наукових відряджень або літніх відпусток [19, арк.45-46, 52-52зв.]. Оскільки значні труднощі у підготовці кваліфікованих кооператорів для роботи на українських землях зумовлювалися “майже повною відсутністю необхідних підручників на українській мові” [20, с.4], на основі окремих лекційних курсів вченим були розроблені підручники, літографовані Видавничим товариством при УГА: “Історія кооперації” (Подебради, 1924), “Теорія і практика кооперативного кредиту” (Подебради, 1925), “Кооперативний збут” (Подебради, 1928, скрипти). Вони не лише дали студентам можливість вивчати кооперативні дисципліни рідною мовою, засвоїти українську наукову термінологію, ознайомитися зі специфічними проблемами розвитку українського народного господарства, а й становили “цінну вкладку в фахову літературу взагалі, а не лише українську” [20, с.5].

Вже у перший рік праці С.В.Бородаєвського в УГА було підняте питання про підвищення його наукової кваліфікації. Згідно з правилами про підвищення наукової кваліфікації професорсько-викладацького персоналу Академії, вчений подав на розгляд рецензентів О.К.Мицюка та Б.М.Мартоса монографічну роботу “Історія кооперації” [21, арк.91]. Ця праця була переробленим та доповненим варіантом написаної у 1921 р. на замовлення Об’єднання Українських Центральних Кооперативних Союзів в еміграції “Історії кооперативного руху в різних країнах”, що так і не вийшла друком [22, с.3]. Вперше “Історія кооперації” була видана у 1924 р. циклестилевим способом у Видавничому товаристві при УГА. Її підготовку до друку здійснило Товариство з розповсюдження кооперативного знання при УГА (згодом - Товариство українських кооператорів) [23, с.126]. А вже через рік книгу надрукував Український громадський видавничий фонд у Празі. Робота поєднувала у собі риси університетського підручника та монографії й акумулювала основну літературу тієї доби. У своїх відгуках рецензенти відзначили її оригінальність, теоретичну та практичну цінність, надзвичайну широту і повноту охопленого матеріалу, багату джерельну і статистичну базу. У результаті, 15 січня 1924 р. С.В.Бородаєвського було майже одноголосно (при одному, що утримався) обрано професором УГА по кафедрі кредитної кооперації [19, арк.18].

Поруч з педагогічною, важливою складовою навантаження професорсько-викладацького складу УГА була адміністративна праця: обіймання платних та неоплачуваних адміністративних посад, участь у роботі постійних колективних органів управління та різних тимчасово організованих комісій. Перелік адміністративних обов’язків С.В.Бородаєвського в Академії досить широкий: він очолював 2 кафедри - кредитної кооперації (згодом - кооперації продуцентів) та історії кооперації; брав участь у засіданнях факультетської і загальноакадемічної професорських рад та Сенату; працював у складі фінансово-господарської комісії, виконував обов’язки заступника голови Статутної комісії УГА (1927 р.); входив до складу комісій 1) з розробки програми дипломних іспитів на кооперативному підвідділі, 2) з розгляду умов надання титулу інженера УГА особам, які закінчили інші відповідні вищі навчальні заклади, 3) з розгляду

планів навчання на економічно-кооперативному факультеті; був членом іспитових та дипломних комісій на кооперативному та банківсько-комерційному підвідділах тощо. Чотири рази підряд (у 1928-1931 рр.) С.В.Бородаєвський обирався деканом економічно-кооперативного факультету, при чому вибір цей завжди був майже одноставним - жодного разу проти його кандидатури не висловилося більше, ніж одна особа [24, арк.161, 349, 384, 403]. Обирався вчений і на найвищі посади у керівництві УГА, зокрема проректором на 1927-1928 академічний рік [25, арк.3зв.].

Виразним свідченням поваги колег та керівництва Академії до професіоналізму і наукового авторитету С.В.Бородаєвського було неодноразове доручення йому відповідальної місії представляти УГА у різних наукових організаціях та установах, на міжнародних з'їздах, конгресах, конференціях тощо. Так, у 1928 [19, арк.59] та 1929 [25, арк.3] рр. вчений був офіційним представником УГА в Українському академічному комітеті (УАК) - науково-організаційному осередку, що об'єднував українські навчальні і наукові заклади, установи і товариства в ЧСР, Німеччині та на західноукраїнських землях і координував їх співпрацю з міжнародними науковими організаціями [26, с.193-195]. Також С.В.Бородаєвський був уповноважений презентувати Академію в Організаційній Комісії II Українського наукового з'їзду, що проходив з ініціативи УАК у березні 1932 р. УГА делегувала вченого на міжнародні кооперативні конгрес і виставку (Гент, 1924 р.), 3'їзд з раціоналізації праці (Прага, 1925 р.), Міжнародний аграрний конгрес (Прага, 5-8 червня 1931 р.) та інші наукові форуми. До 1928 р. Академія частково субсидіювала наукові відрядження свого педагогічного персоналу [20, с.4]. Зокрема, у 1924 р. С.В.Бородаєвському було виділено 2500 к.ч. на поїздку до Генту на Міжнародний кооперативний конгрес, у 1926 р. - 2000 к.ч. на поїздку до Женеви [27, арк.62].

Отже, з УГА пов'язано понад десять років плідної науково-педагогічної, а також громадської діяльності С.В.Бородаєвського. Саме цьому закладові з *“добре поставленою технічно-господарською національною освітою”* [28, арк.15] вчений надав перевагу у порівнянні з Російським інститутом сільськогосподарської кооперації у Празі, до роботи в якому запрошувався ще 1922 р., та Українським вільним університетом, де протягом всього періоду існування УГА працював позаштатним професором на умовах полекційної оплати. В Академії були підготовлені та видані найвідоміші роботи С.В.Бородаєвського, написані в еміграції, - *“Історія кооперації”*, *“Теорія і практика кооперативного кредиту”*, *“Економічні проблеми та мир”*, *“Принципи кооперативного законодавства”* та ін. До останніх днів свого життя вчений продовжував безоплатно працювати в Українському технічно-господарському інституті - вищому навчальному закладі із заочною (кореспондентською) формою навчання, що постав на базі УГА, зберіг і розвинув традиції української еміграційної *“політехніки”*.

Нижче подано документи, виявлені у фондах Державного районного архіву м.Німбурк (statni okresni archiv Nymburk) - філії Державного обласного архіву у Празі (Statni oblastni archiv v Praze) (далі - ДОАН - ДОА у Празі) - №№2, 7, 10, та Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВОВУ) - №№1, 4-6, 9. Машинописні копії документів №№3, 8 зберігаються в обох зазначених архівосховищах. Документи розміщені у хронологічній послідовності й охоплюють період від 1923 до 1943 рр. За своєю типологією та видовими ознаками вони поділяються на: 1) офіційне листування між С.В.Бородаєвським та керівництвом економічно-кооперативного факультету, між останнім і керівництвом УГА, між Б.М.Маргосом та Дирекцією УТГІ; 2) рецензії і відгуки колег вченого про його науково-педагогічну діяльність та роботу *“Історія кооперації”*; 3) звіти С.В.Бородаєвського про наукові відрядження; 4) службовий список С.В.Бородаєвського в УГА. Їх аналіз

дає можливість уточнити окремі біографічні дані С.В.Бородаєвського, прослідкувати кар'єрний ріст вченого в УГА, визначити коло його службових обов'язків, з'ясувати внесок у пропаганду діяльності Академії серед міжнародних кооперативних кіл, дослідити роботу з підготовки окремих курсів. У наведеній рецензії О.К.Мицюка на "Історію кооперації" висвітлюються сильні сторони та недоліки найвідомішої праці С.В.Бородаєвського, з'ясовується її значення для вітчизняної і світової кооперативної науки загалом.

Документи публікуються вперше. Їх тексти подано зі збереженням лексичних та орфографічних особливостей оригіналів. Додано лише деякі пунктуаційні знаки, виправлено очевидні описки і розставлено апострофи згідно з нормами сучасного українського правопису. Авторські скорочення розкрито у квадратних дужках. Наприкінці публікації подано коментарі стосовно згаданих у тексті назв, персоналій, подій і понять.

Упорядники складають щиру подяку Оксані Чечиній за допомогу у зборі документів.

1. *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. - Нью-Йорк, 1964. - 624 с.
2. *Энциклопедический словарь Брокгауз и Ефрон. Биографии: В 12-ти т. / Отв. ред. В.М.Карев, М.Н.Хитров.* - Т.2. Бейеръ-Вакеръ. - Репринтное издание. - М.: Большая российская энциклопедия, 1992. - 831 с.
3. *Миронович Д.* Проф. Сергій Бородаєвський // *Краківські вісті (щоденник).* - 1942. - 14 лютого. - С.3.
4. *Пажитнов К.А.* Історія світової кооперації. - К.: Книгоспілка, 1928. - 278 с.
5. *Корелин А.П.* Сельскохозяйственный кредит в России в конце XIX - начале XX в. - М.: Наука, 1988. - 260 с.
6. *Винар Б.* Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції (1919-1964). - Мюнхен, 1965. - 119 с.
7. *Аліман М.* Сергій Бородаєвський (1870-1942) // *Вісник Полтавської кооперативної ліги.* - 2000. - №8. - С.2-4.
8. Теоретик, організатор та історик кооперації // *Злупко С.* Українська економічна думка. Постаті і теорії. - Львів: Євросвіт, 2004. - С.306-308.
9. *Власенко В.М., Власенко В.В.* Корифей кооперативної справи (До 135-річчя від дня народження С.В.Бородаєвського) // *Сумський історико-архівний журнал.* - 2005. - Вип.І. - С.11-22.
10. *Енциклопедія історії України.* - Т.І: А-В. - К.: Наукова думка, 2003. - 688 с.
11. *Енциклопедія Сучасної України.* - Т.3: Біо-Бя. - К., 2004. - 695 с.
12. *Глушан О.В.* С.В.Бородаєвський: документи до біографії // *Пам'ятки: археографічний щорічник.* - 2009. - Т.10. - С.124-137.
13. *Глушан О.В.* С.В.Бородаєвський - професор кооперації українських еміграційних вищих навчальних закладів // *Сумський історико-архівний журнал.* - 2010. - №VIII-IX. - С.199-204.
14. *Державний архів Сумської області (далі - ДАСО), ф.523, оп.1, спр.66.*
15. *ДАСО, ф.Р-715, оп.1, спр.561.*
16. *Добриловський М.* Українська Господарська Академія в Подєбрадах. - Подєбради, 1942. - 8 с.
17. *ЦДАВОВУ, ф.4000, оп.1, спр.17.*
18. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.1.*
19. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.432.*
20. *Добриловський М.* Фахово-літературна чинність Української Господарської Академії. Умови, напрямки, підсумки. - Подєбради: Вид. Т-ва прихильників Української Господарської Академії, 1932. - 12 с.
21. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.320.*
22. *Бородаєвський С.В.* Історія кооперації. - Прага: Український громадський видавничий фонд, 1925. - 438, [7] с.
23. *Малашко М.* Т-во по розповсюдженню кооперативного знання при Українській господарській Академії в Ч.С.Р. // *Кооперативний альманах.* - Подєбради, 1923. - Кн.2. - С.125-126.
24. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.392.*
25. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.543.*
26. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Відповід. ред. *О.Купчинський.* - Ч.1. - Репринтне видання 1942 р. - Львів-Кент-Острог: Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, 2008. - 374 с. + ССXXXII с. іл.
27. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.393.*
28. *ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.128.*

Це важко відповісти на
 моїм боджені, і тому я
 наскоро пишу Святи не
 відповісти повернувши
 мені мої видашки, приклад-
 ни, на мікард ма болоню,
 фідис прикладеними фес-
 тискам (ма 330 та 280 к.с.)
 всього 610 к.р.
 Подарки
 20/III 925
 Гроф С. Серодарська

Уривок з листа С.В.Бородавського

№1

ЛИСТ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО ДО ДЕКАНА ЕКОНОМІЧНО-
КООПЕРАТИВНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УГА О.К.МИЦЮКА З ПРОХАННЯМ
ПОРУШИТИ СПРАВУ ПРО ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО НАУКОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

29 листопада 1923 р., м.Подєбради.

Вельмишановний Пане Декане!

З додаємої до цього відомости видно, що педагогічний стаж мій в різних вищих інституціях перевищує 5 літ.

Крім того, на протязі 22 літ мною були видані де-які оригінальні наукові праці.

Ці дві обставини, як я не помиляюся, згідно зі статутом Академії, давали б мені право на кваліфікацію Професора.

Незалежно від цього, зараз друкується мій курс “Історія кооперації”¹ (надруковано біля 10 арк[ушів], буде більш 25).

Щоб мати ідею про цей мій труд, маю шану представити тільки що надруковану мою працю “Історія кооперативного кредита” Прага 1923.

Це є перероблена частина тої моєї праці, яка була передана мною ще у 1921 році представникові Дніпросоюзу² п[ану] Сербіненко³ для друку - на українській мові, а також частина тої “Історії кооперації”, яка друкується зараз. На жаль додаєма до цього праця надрукована раніш на російській мові через те, що Дніпросоюз доси не вжив заходів, щоб надрукувати мою працю, яка була йому передана більш ніж 2 ? року назад, в свій час.

Приймаючи на увагу, що моє матеріальне становище в Академії дуже важке, маю шану представити все це до Вас, Пане Декане, на той випадок, як би Ви ласкаво злічили поправним підняти перед Факультетом і далі питання щодо моєї кваліфікації в Академії.

Зі щирою пошаною *С.Бородаєвський.*

ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.320, арк.92-93. Рукопис, оригінал.

№2

РЕФЕРАТ Б.М.МАРТОСА ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА НАУКОВІ ТВОРИ
С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО

3 січня 1924 р., м.Подєбради.

С.В.Бородаєвський народився року 1870-го в м.Ахтирці⁴ на Харківщині; в 1893 р. скінчив курс юридичного факультету⁵ з дипломом першої степені та премією Зарудного⁶ за наукову працю “Вплив станового становища на правоздатність”. З 1896 р. С.В.Бородаєвський працював в Міністерстві фінансів, а з 1909 - перейшов до Мін[істерства] торгу й промисловости, де був директором департаменту торгу. В 1918 р. був товаришом міністра торгу й промисловости в гетьманському уряді. Зацікавившись кооперацією, С.В.Бородаєвський з 1898 року працював в Петербургському відділі “Комітета о с.-х. т-вах”⁷, де був першим секретарем, а в 1910 р. був обраний головою кредітового відділу цього комітету. В 1919 р. він був обраний головою Одеського Союзу продукційних кооперативів “Трудсоюз”.

Стежучи за розвитком кооперативного руху, С[ергій] В[асильович] брав участь в цілому ряді губерніяльних та краєвих кооперативних з'їздів в Росії та на Україні; брав участь в першому (в Москві) й другому (в Петербурзі) всеросійських кооперативних з'їздах; на останньому (1912 р.) був обраний головою кредитової секції. С[ергій] В[асильович] брав також участь в інтернаціональних кооперативних конгресах та в інтернаціональному кооперативному союзі⁸, членом якого він був аж до часу його реорганізації із союзу осіб в союз кооперативних союзів, а також в багатьох з'їздах місцевого характеру у Франції та в Німеччині. Завдяки цьому він завжди був в курсі кооперативного життя, що вносило життєвий елемент в його наукову роботу.

На протязі 1900-1923 р. надруковано біля 25 праць п[ана] Бородаєвського, головним чином по кредитовій кооперації, по питанням кооперативного збуту та кооперативного законодавства. Останні роки Бород[аєвський] присвятив історії кооперативного руху. Знання мов: англійської, французької, німецької, дало можливість п[ану] Бород[аєвському] знайомитися з кооперативним рухом всего світу по первісних джерелах до справоздань кооперативних союзів вк[лючно].

Серед праць п[ана] Бород[аєвського] можна зустрінути й популярні брошури, як "Ощадно-позичкові та кредитові т[овариств]ва" (вид[ання] 1906 р. по українськи) й солідні, учебного або наукового характеру. Особливої уваги заслуговує "Сборник по мелкому кредиту", що витримав 7 видань і був необхідним підручником для кожного кооператора. Далі слід згадати:

1. "Законопроект о кооперативных т[овариществ]вах" СПб. 1908.

2. "Сельскохозяйственная кооперация в Германии" СПб. 1908 - ця книжка видана також і поукраїнськи⁹.

3. "Зернохранилища-элеваторы и кооперативный сбыт хлеба" СПб, 1912.

4. Кооперация среди славян, 1912.

5. "Історія кооперативного руху" (по укр[аїнськи]), в 1921 р. передана для друку Дніпросоюзові, але, на жаль, доси ця книжка ще не побачила світу.

6. Частина цієї праці видана в Празі в 1923 р. під назвою "Історія кооперативного кредіта" (по московськи).

7. Видавниче т[овариств]во при У[країнській] Г[осподарській] Акад[емії] друкує літографським шляхом записки п[ана] Бородаєвського "Історія кооперації", його виклади на 2 й 3 семестрах У[країнської] Г[осподарської] А[кадемії] в 1923 р.

Літографіровані записки ще випускає видавниче т[овариств]во при Академії, це - "Історія кооперації", передана для друку Дніпросоюзу, але поширена: доповнена даними за останні роки. Тут зібрано матеріал більш як по 30 країнах: переглянуто розвиток кооперації не тільки у всіх європейських державах, а й в Американських Сполучених Штатах, в Бразилії, Японії й т.д. Автор розглядає всі види кооперації: споживчу, кредитову, будівельну, страхову, по закупці машин, сировини, по збуту виробів, по організації праці; наводить основні принципи, які лягли в основу організації кожного виду кооперації; вказує на різницю в напрямках, що утворилися в кооперативному рухові; в кінці роботи приводиться історія заходів по утворенню міжнародних кооперативних об'єднань. Довголітня праця п[ана] Бородаєвського в установах, які спряли розвиткові кооперації в Росії, участь в з'їздах, ознайомлення на місцях з різними кооперативними організаціями, знайомство з коопер[ативною] літературою, нарешті користування ліпшими книгозбірнями (Париж, Берлін), дали можливість п[ану] Бород[аєвському] останньою своєю книжкою зробити солідний вклад в укр[аїнську] кооперативну літературу, який займає почесне місце і серед всесвітньої кооперативної літератури, бо ні на одній мові доси ще немає твору, який

Резюме про наукову діяльність
та наукові твори С.В. Городажевського

С.В. Городажевський народився року 1870-го в м. Актирці на Дар'явщині; в 1893 р. скінчив курс юридичного факультету з дипломом першої ступені та премією Зарядного за наукову працю "Вплив сталового стану на правосудність." З 1895 року С.В. Городажевський працював в міністерстві Фінансів, а з 1909- перейшов до мін. торгівлі та промисловості, де був директором департаменту торгівлі. В 1918 р. був товаришем міністра торгівлі та промисловості в Гетьманському уряді. Зацікавившись кооперацією, С.В. Городажевський був з 1898 року працював в Петербурзькому відділі "Комітета охот-вах", де був першим секретарем, а в 1906 р. був обраний головою кредитового відділу цього комітету. В 1912 р. він був обраний головою Одеського Союзу продукційних кооперативів "Трудосоль".

Стягнувши на розвиток кооперативного руху, С.В. брав участь в цілому ряді конференцій та краєвих кооперативних з'їздів в Росії та на Україні; брав участь в першому (в Москві) і другому (в Петербурзі) всеросійських кооперативних з'їздах.

би зібрав такий багатий матеріал по історії кооперативного руху. Ерудиція п[ана] Бородаєвського, його всебічне знайомство з кооперацією, давно вже звернули на нього увагу високих шкіл, які не раз закликали його для викладів: з 1913-[19]18 р. він викладав на Вищих комерційних курсах в Петербурзі¹⁰, в 1916-[19]18 - в Петербургському Політехнічному Інституті.

В 1918 - в Політехнічн[ому] Інституті в Одесі,

в 1921 - в Міжнародньому Університеті в Брюсселі (на французській мові),

в 1922 - в Парижі в Сорбоні¹¹.

Коли в минулому році проф[есорська] Рада розглядала кандидатуру п[ана] Бородаєвського, то виникло питання про кваліфікацію його професором; але, з огляду на те, що не були представлені друковані праці п[ана] Бород[аєвського], Проф[есорська] Рада кваліфікувала його доцентом. Тепер же, коли з'явилась можливість розглянути принаймні частину друкованих праць п[ана] Бородаєвського, немає ніяких перешкод для позитивного вирішення питання про кваліфікацію його професором Академії.

Доцент *Б.Мартос*.

ДОАН - ДОА у Празі, ф. "Українська Господарська Академія в Ч.С.Р.", картон №9, спр. "Професор Сергій Бородаєвський", арк.31-32зв., 35. Рукопис, оригінал.

№3

РЕЦЕНЗІЯ ПРОФЕСОРА КАФЕДРИ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА УГА О.К.МИЦЮКА НА РОБОТУ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО "ІСТОРІЯ КООПЕРАЦІЇ", ПОДАНА ДО ПРОФЕСОРСЬКОЇ РАДИ ЕКОНОМІЧНО-КООПЕРАТИВНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Січень 1924 р., м.Подєбради.

Професорська Рада Економічно-Кооперативного Відділу постановою своєю від 30 листопада 1923 р. доручила мені і доцентіві кооперації Мартосові дати оцінку представленій доцентом по кооперації С.В.Бородаєвським його праці під назвою "Історія кооперації".

Ознайомившись з нею, зі свого боку маю шану довести Відділовій Професорській Раді що слідує:

"Історія кооперації" доцента Бородаєвського уявляє з себе оригінальну, збудовану на першоджерелах монографію до 25 аркушів книжкового друку, яка є не тільки новою і єдиною в своїм роді в українській економічній літературі, але доки що не маюча прикладу і в світовій кооперативній літературі.

Обіймає вона історію кооперації головніших країн світу за капіталістичної системи господарства, з перших початків ХХ віку і доводить її до наших днів. Виклад ведеться в хронологічному порядку, по окремим країнам, а в них по особнім галузям кооперації, що вигідно розгортає перед читачом еволюцію розвитку різних кооперативних форм в зв'язку з місцем і часом. Той розвій простежений історико-порівнюючим методом та освітлений найновішими даними, в тім числі і статистичними, що автор зібрав користуючись своїм кількітним перебуванням в західно-європейських країнах.

Програм викладу, який при цім додаю, свідчить, в якій надзвичайній широті і повноті охоплено тему. Як корисну особливість варто означити, що поруч з чисто кооперативними формами, наведені і суміжні з ними напів капіталістичні, а напів кооперативні галузі співпраці, що може служити за приклад т[ак] зв[аних] псевдокооперативів.

У автора мало стріваємо ширших узагальнень теоретичного характеру, але то і не мусить бути прямим завданням історика дисципліни. За те теоретик кооперації в праці Бородаєвського знайде багатіший матеріал, а практик – навчиться, як краще організувати ту чи іншу галузь кооперації. В важливості праці для практиків я вбачаю зайвий плюс цієї роботи, бо, безсумнівно, маюча уже величезне значіння в народнім господарстві України, кооперація набере ще більшого в майбутности.

Що до моїх розходжень з шановним автором, то вони не численні і полягають в слідуючих, небагатьох точках:

а) находжу його дефініцію (стор[інка] 6) не вистарчаючою взагалі, що ще на мою думку не є важливим, б) з окрема уступ в дефініції, указуючий на характерну прикмету кооператива “відсутність стремління до одержання значних зисків прибутків” - небезпечним. Незначний прибуток все ж є прибуток, з питомими йому рисами, а коли так, то фінансове відомство мусить його настигати з своїм оподаткуванням. Гадаю, що по природі кооперативної організації в ній можна говорити не про прибуток, а про щось інше. Стоючи на тім, що в кооперативі немає прибутку, на практиці кооперативи стремлять до ухилення від себе на пр[иклад] подорожного обложенця. Т[аким] ч[ином] вирішення питання - чи є прибуток в кооперації, чи немає, містить в собі як теоретичний, так і практичний інтерес.

в) В однім місці автор наводить між кооперативами спортивну організацію, не з’ясувавши, в чім саме міститься кооперативний момент її. Про це не варто було би говорити, коли б тут не крилася небезпека з поняття кооперативу вийти за межі господарської організації. Співпраця в цілях досягнення однієї насолоди, як такої, виходить з кола господарської діяльності.

г) Початок кооперації автор відносить на появлення в 1815 р. в Шотландії будівельного товариства, тобто на перші десятиліття ХІХ віку, з чим я не можу погодитися. Вона більш раннього походження. По мойому прав визначний кооператор Німеччини Др. Крігер¹², коли говорить, що ще в середині ХVІІ віку існували в Англії кооперативи промислового характеру. Я згоджуюсь також з автором історії Німецької кооперації Цайдлером¹³, що історія німецької кооперації так само стара, як і історія німецького народу. Перекоаний так само, що коли історія національної економії України буде так розвинена, як наприклад німецька, то ми зустрінемося з кооперативами (на пр[иклад] супрягою) в часах, коли тільки розпочиналося (не ручне) хліборобство, і, можливо, що й для нас можна буде сказати, як і для Німеччини, що кооперація так само стара, як наша історія. Навіть більш, а ргіорі¹⁴, я готовий стверджувати, що в античнім світі кооперація в тій чи іншій формі існувала.

д) Подекуди - впрочім дуже рідко - мимоходом автор торкається політико-економічних понять, даючи не вистарчаючі діфініції; на пр[иклад], простим співробітництвом уважає і об’єднання кількох осіб для виконання спільно якоїсь праці, що є не по силі для одної людини. Його діфініція ця відноситься до співпраці по типу “зкупчення праці”, яка є лише одним з трьох галузів простого співробітництва, а яке нині прийнято оформляти, як сокупну працю кількох людей, виконуючих одну і ту ж роботу; коли ж робота їх неоднакова - матимемо складне співробітництво.

Наведені з обов’язку рецензента деякі свої розходження з шановним автором, ні скільки не перешкоджають мені в загальнім цілім уважати роботу доцента С.В.Бородаєвського “Історію кооперації” безсумнівно цінним внеском в науку. Приймаючи се на увагу, а також попередні наукові праці (перелічені в рефераті доц[ента] Мартоса) та багаторічний преподавательський стаж в вищих школах був[шої]

Росії, України, Франції та Бельгії, я числю своїм приємним обов'язком рекомендувати обрати доцента С.В.Бородаєвського професором по кафедрі кредитової кооперації в Українській Господарській Академії.

Проф[есор] *О.Мицюк*.

ДОАН - ДОА у Празі, ф. "Українська Господарська Академія в Ч.С.Р.", картон №9, спр. "Професор Сергій Бородаєвський", арк.33-34. Машинопис, копія; ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.432, арк.19-20. Машинопис, копія.

№4

ЛИСТ ПРОДЕКАНА ЕКОНОМІЧНО-КООПЕРАТИВНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДО ПРЕЗИДІЇ ПРОФЕСОРСЬКОЇ РАДИ УГА ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ОБРАННЯ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО ПРОФЕСОРОМ ПО КАФЕДРІ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ

19 січня 1924 р., м.Подєбради.

Екон[омічно-кооперативний відділ]
ч.14
Підвищення кваліфікації
лекторського складу

До Президії Професорської Ради Академії.

Деканат Економічно-Кооперативного Відділу має шану просити внести на затвердження Професорської Ради Академії обрання доцента Бородаєвського Сергія ПРОФЕСОРОМ Академії.

Витяг із протоколу засідання Професорської Ради Економічно-Кооперативного Відділу від 15 січня 1924 р.

Слухали: Реферат проф[есора] Мицюка і доц[ента] Мартоса про наукову кваліфікацію С.В.Бородаєвського і баллотіровка його в професори кооперації.

Постановили: Таємним голосуванням доцент БОРОДАЄВСЬКИЙ С. одностайно обирається професором Академії по кафедрі Кредитової кооперації.

Продекан, Доцент:

ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.432, арк.18. Машинопис, копія.

№5

ЗВІТ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО ПРОФЕСОРСЬКІЙ РАДІ УГА ПРО РОБОТУ НА МІЖНАРОДНІЙ КООПЕРАТИВНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ У ПРАЗІ

28 березня 1924 р., м.Подєбради.

На протязі 21-26 березня в Празі відбувалася Міжнародна Кооперативна Конференція. Кооперативний Відділ спільно з Деканатом лічив потрібним використувати це міжнародне зібрання в інтересах Української Академії, кооперативно-наукових справ та взагалі українсько-національного діла.

Сенат Академії взагалі приєднався до цієї думки і написав до Президіуму Конференції прохання про те, щоб Проф[есорам] Мицюкові і В.Тімошенку¹⁵, а також керуючим кафедрами кооперації - Мартосові і Бородаєвському дана була можливість вийти в курс праць Конференції. Незалежно від того, завдання зазначених вище осіб

було - войти в близькі відношення зі членами Конференції для взаємного інформування що до кооперативних справ та з'ясування перед ними національних питань. Одночасно Сенат дав згоду на поїздку до Праги на ту ж Конференцію 4 студентів (які знають мови) в наукових цілях при чому, між иншим, щоб вони могли зробити реферати для обміркування на вправах питань, які були предметом праці Конференції. Крім того, було дозволено їхати на Кооперативний мітинг усім бажаючим за свій кошт. Той мітинг відбувся 24 березня, і на йому, меж иншим, були присутні біля 30 студентів на чолі з п[аном] Доц[ентом] Мартосом.

Меж точками, які входили в програм праць Конференції, найбільш цікавим було питання про відношення кооперації до політики. Я настоював перед Президіумом, щоб мені дана була можливість бути присутнім при обміркуванню цього питання на офіціальному засіданню Конференцію (де мають право присутнювати тільки делегати офіціально обрані). Але мене повідомлено, що це питання вже знято з черги, позаяк більшість делегатів вороже відносилась до пропозиції англійських кооператорів, якими вже утворена окрема кооперативна партія і які гадали провести цю систему і відносно інших країн.

Що ж до інших питань, то на протязі 6 днів мені вдалося приймати участь в приватного характеру засіданнях та розмовах з найбільш впливовими членами Конференції, а саме: Проф[есором] Шарлем Жидом¹⁶; Генер[альним] Секретарем Межнародн[ого] Кооперативного Союзу (Аліансу) - Меєм¹⁷; відомим Гамбургським кооператором - Г.Кауфманом¹⁸; французьким діячем споживчої кооперації - Пуасоном¹⁹; Представником кооперативного Відділу Межнародного Бюро праці²⁰ - Д[окто]ром Фоке²¹ і иншими. При цьому я при всяких випадках знаємив закордонних кооператорів зі складом УГА; планами навчання на кооперативному її Відділу і утворенням при Академії декількох українських кооперативів. Взагалі всі були дуже зацікавлені таким виявом діяльності в царині кооперації українців-емігрантів, які гуртуються навколо Академії.

Меж иншим - наслідком моих розмов з ріжними кооператорами було урегулювання деяких справ, які близько торкаються українців - взагалі і Української Господ[арської] Академії - по часті.

I) Г.Кауфман з задоволенням дав свою згоду на те, щоб помістити в редагуємом им кооперативному часопису статтю, яку я тому пропонував про Кооперативний Відділ УГА і плани навчання.

II) Шарль Жид обіцяв прислати Академії останній курс своїх лекцій.

III) П[ан] Д[окто]р Фоке (Межнар[одне] Бюро Праці) обіцяв обміркувати в колах Межнар[одного] Бюро Праці проект Кооперативного Відділу Академії про встановлення більш раціональної системи графічного вивчення кооперації і просив прислати мій про це реферат. Нарешті -

IV) Генеральний Секретар Меж[народного] Коопер[ативного] Аліансу - Мей - 1) обіцяв прислати для Академії всі друковані видання МКА; 2) дав свою згоду на те, щоб помістити в Межнарод[ному] Коопер[ативному] Бюлетеню статті: а) про Укр[аїнську] Госп[одарську] Академію та її Кооперативний Відділ; б) про українську еміграцію та кооперацію; в) про найбільш доцільний метод графічного вивчення кооперації в міжнародному масштабі. Крім того, 3) на моє питання, чи можна надіятися на те, що Межнар[одний] Коопер[ативний] Аліанс прийме в свій склад Союзів кооперативів українських емігрантів в Чехословаччині - Мей обіцяв підперти такі наши пожадання і завірив мене, що представник такого Союзу буде повноправним делегатом на Межн[ародних] Коопер[ативних] З'їздах.

Таким чином - можна зазначити, що минула Межнар[одна] Коопер[ативна] Конференція в Празі, в зв'язку з майбутнюю виникаючою з вище зазначеного працею Керуючих катедрами кооперації - буде мати своїми наслідками поширення знання про діяльність Академії в Міжнародних колах; встановлення зв'язку українців-емігрантів, які гуртуються навколо Академії з міжнародними кооперативними діячами; нарешті - приєднання української емігрантської кооперації до Міжнародних кооперативних організацій на рівних началах.

Про це маю за шану довести до відома Професорської Ради Екон[омічно]-Кооперативного Факультету.

Проф[есор] С.Бородаєвський.

ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.320, арк.128-129. Машинопис. Оригінал.

№6

ПРОХАННЯ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО ДО ДЕКАНАТУ ЕКОНОМІЧНО-КООПЕРАТИВНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УГА ПРО НАДАННЯ ЙОМУ НАУКОВОГО ВІДРЯДЖЕННЯ ДО ЖЕНЕВИ ПІД ЧАС ЛІТНІХ КАНІКУЛ 1926 р.

11 квітня 1926 р., м.Подєбради.

Для закінчення і виготовлення для друку мого курсу: "Кооперативне Право"²² мені потрібно використувати існуючі в різних країнах кооперативні законодавства.

Рівно ж, для поповнення мого курсу: "Межнародні Кооперативні організації"²³ - мені слід проштудіювати статuti всіх існуючих в різних країнах подібних організацій, а також ознайомитися з відомостями що до їх діяльності.

Відповідні матер'яли маються тільки в Лондоні - в бібліотеці Міжнародного Кооперативного Альянсу та в Женеві - в Кооперативному Відділі Міжнародного Бюра Праці. Тому - я ласкаво прохаю Деканат вжити заходів, аби мені була дана наукова командіровка до Женеві, з асигнуванням відповідних коштів.

Я даю перевагу цьому літу через те, по 1-е, що проїзд до Женеві і життя в Женеві будуть, порівняно з Лондоном, коштувати дешевше, а по 2-е, що від Діректора Кооперативного Відділу Bureau International du Travail²⁴ я маю вже листовну згоду на переведення мною праці в книгозбірні Bureau International du Travail.

С.Бородаєвський Проф[есор].

ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.432, арк.45-46. Рукопис, оригінал.

№7

ЗВІТ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО СЕНАТУ УГА ПРО НАУКОВЕ ВІДРЯДЖЕННЯ ДО ЖЕНЕВИ ВЛІТКУ 1926 р.

27 листопада 1926 р., м.Подєбради.

Літом цього року я одержав від Академії наукову командіровку до Женеві в цілях використувати, по можливості, бібліотеку Межнар[одного] Бюра Праці для поповнення та закінчення деяких моїх курсів, що я викладаю в Академії.

Я гадав прибути до Женеві в початку серпня, але надзвичайні утруднення з одержанням візи від Швейцарської влади примусили мене прибути в Швейцарію тільки в кінці серпня. В Женеві я перебував місяць, на протязі якого майже кожноденно і днем і після обіду працював в бібліотеці Меж[народного] Бюра Праці, де мені була дана можливість користуватися різними матеріалами, які ні в жадній другій

книгозбірні знайти не можна, і працювати в самих приємних умовах. На жаль, за браком часу, я не закінчив тих робіт, які були мною намічені, але, всеж таки, я зміг використувати цілу низку матеріалів, що дасть мені можливість поліпшити зміст нових курсів, які мною зараз розробляються.

За часи перебування мого в Женеві тут мав місце Міжнародний Конгрес²⁵ Федерації для Ліги Націй²⁶. На ньому я також брав участь, як представник Українського Університетського Товариства для Ліги Націй (в Подебрадах)²⁷.

Негативною стороною перебування і праці в Женеві є надзвичайна дорожнеча для тих, хто має в своєму розпорядженні к.ч.²⁸ Саме скромне життя в Женеві, приблизно, вдвічі дорожче, ніж в Подебрадах, так що тих, по необхідності, малих, сум, які може дати Академія при командіровці, натурально далеко не досить, коли річ йде про більш-менш довге перебування в Швейцарії.

Ласкаве відношення до мене з боку адміністрації Меж[народного] Бюро Праці дає мені привід висловити думку, чи не буде визнано бажаним дослати від У[країнської] Г[осподарської] А[кадемії], за підписом П[ана] Ректора, листа, приблизно, того змісту, як мною пропонується (див. прил[огу]) з тим, щоб забезпечити і на майбутнє працівникам Академії, як що вони будуть командіруватися до Женеві, добре відношення адміністрації М[іжнародного] Б[юро] П[раці].

Що до фінансового мого відчуття (одержано 2000 к.ч.; витрачено біля -3800), то в докладному виді він представлений до п[ана] Проректора.

Проф[есор] С.Бородаєвський.

ДОАН - ДОА у Празі, ф. "Українська Господарська Академія в Ч.С.Р.", картон №9, спр. "Професор Сергій Бородаєвський", арк.51. Машинопис, копія.

№8

ЛИСТ СЕНАТУ УГА ДО С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО З ПРОПОЗИЦІЄЮ БУТИ ПРРЕДСТАВНИКОМ УГА В УКРАЇНСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ КОМІТЕТІ

2 грудня 1928 р., м.Подебради.

Ч.3972

Високоповажний Пане Професоре.

Маю шану повідомити Вас, що Сенат Академії у засіданні своєму 1-го грудня ц[ього] р[оку] постановив просити Вас бути представником від Української Господарської Академії в Українському Академічному Комітеті²⁹.

На підставі цього маю шану просити Вас взяти участь в засіданні Академічного Комітета, яке відбудеться 3-го грудня ц[ього] р[оку] о 3 год[ині] дня в приміщенні Ректорату Українського Університету³⁰ на Степанській вулиці ч.49.

Прошу прийняти запевнення моєї глибокої до Вас пошани

За РЕКТОРА АКАДЕМІЇ,
ПРОРЕКТОР, Професор /підпис/

ДОАН - ДОА у Празі, ф. "Українська Господарська Академія в Ч.С.Р.", картон №9, спр. "Професор Сергій Бородаєвський", арк.64. Машинопис, копія; ЦДАВОВУ, ф.3795, оп.1, спр.432, арк.59. Машинопис, оригінал.

№9

СЛУЖБОВИЙ СПИСОК ПРОФЕСОРА УГА С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО,
СКЛАДЕНИЙ У ГРУДНІ 1935 р.³¹

Про що належить подавати відомості	Зміст відомостей	Рік, місяць, день
1. Прізвище, ім'я, по батькові	Бородаєвський Сергій Васильович	
2. Місце і дата народження		1870 Серпень, 28
3. Жонатий чи нежонатий	Жонатий	
4. Коли жонатий, то ім'я, по батькові і прізвище дружини до шлюбу, місце й дата її народження	Дружина Олександра Антоновна до шлюбу Кононенко ¹	1880 V, 29
5. Імена дітей, якщо маютьесь, місце і дата народження кожного	Внучка Соня ² народ[илася] в Сайгоні в	1897 ³ VIII
6. Якого визнання	Православного	
7. Де, коли і які школи скінчив: нижчу, середню, вищу	Харківську I Гімназію, Харківський Університет на юридичному факульт[еті] (с дипломом I ст[упеня] і премією за наукову працю імені Зарудного)	
10. Коли поступив до Академії на службу, проходження служби в Академії, читані курси, керування катедрами, завідування науково-помічними установами, виконання адміністративних обов'язків, наукові командировки, участь в комісіях і т.д.	Обраний доцентом при кафедрі кредитової кооперації. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Акад[емії]	1922 28 травня
	Обраний керуючим кат[едрою] кредит[ової] кооперації. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Економ[ічно]-кооп[еративного] фак[ультету]	1922 5 серпня
	Затверджено обрання керуючим катедрою кредит[ової] кооп[ерації]. Постан[ова] Проф[есорської] Ради Акад[емії]	1923 12 березня
	Обраний професором по кафедрі кредитової кооперації (пізніше переіменованої у катедру кооперації продуцентів). Постанова Проф[есорської] Ради Економ[ічно]-кооп[еративного] фак[ультету]	1924 15 січня
	Затверджено обрання Професором кредитової кооперації. Постанова Проф[есорської] Ради Академії	1924 19 січня
	Міністерство Закордонних справ підтвердило обрання професором. Повідомлення ч.49.633	1924 7 квітня
	З утвердженням окремої кафедри історії кооперації, доручено йому керування цією катедрою	
	Командирований на З'їзд по організації праці. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]	1924 4 липня

	Затверджено обрання деканом. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Академії	1928 28/29 червня
	Міністерство хліборобства затвердило обрання деканом Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]. Повідомлення ч.71.969	1928 9 серпня
	Командірований в наукових цілях до Женеви. Пост[анова] Проф[есорської] ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] Фак[ультету]	1928 28 червня
	Обраний Деканом Економ[ічно]-кооп[еративного] Фак[ультету] на акад[емічний] рік 1929/30. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]	1929 29 червня
	Затверджено обрання Деканом Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Академії	1929 29 червня
	Міністерство хліборобства затвердило обрання Деканом. Повідомлення ч.64.564	1929 14 вересня
	Обраний представником до Українського Академічного Комітету. Пост[анова] Проф[есорської] ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]	1929 29 червня
	Обраний деканом Екон[омічно]-Кооп[еративного] Фак[ультету] на акад[емічний] рік 1930/31. Постан[ова] Проф[есорської] Ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] Фак[ультету]	1930 28 серпня
	Затверджено обрання Деканом Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]. Пост[анова] Проф[есорської] Ради Академії	1930 28 червня
	Мін[істерство] хліборобства затвердило обрання Деканом Екон[омічно]-Кооп[еративного] Фак[ультету]. Повідомлення ч.79.526	1930 18 липня
	Обрано Деканом Екон[омічно]-Кооп[еративного] Фак[ультету] на Акад[емічний] рік 1931/32. Постанова Проф[есорської] Ради Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]	1931 27 червня
	Затверджено обрання деканом Ек[ономічно]-Кооп[еративного] фак[ультету]. Постанова Проф[есорської] Ради Академії	1931 27 червня
	Міністерство Хліборобства затвердило обрання деканом Ек[ономічно]-Кооп[еративного] факул[ьтету]. Повідомлення ч.95.952	1931 29 серпня

№10

ЛИСТ Б.М.МАРТОСА ДО ДИРЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ З ПРОХАННЯМ НАДІСЛАТИ НЕОБХІДНІ ДЛЯ НАПИСАННЯ ОГЛЯДУ ДІЯЛЬНОСТІ С.В.БОРОДАЄВСЬКОГО МАТЕРІАЛИ

2 лютого 1942 р.³⁵

Культ[урно]-Наук[ове] Видавництво УНО³⁶ рішило на вшанування пам'яті проф[есора] С.Бородаєвського видати його останні твори, а мені доручило написати огляд діяльності покійного.

Потрібуючи для цього матер'яли, прохаю переписати за мій кошт і надіслати мені в ближчому часі curriculum vitae³⁷ і послужний список проф[есора] С.Бородаєвського, або як що можна, вислати мені ці документи в оригіналі.

З пошаною проф[есор] Б.Мартос.

ДОАН - ДОА у Празі, ф. "Українська Господарська Академія в Ч.С.Р.", картон №9, спр. "Професор Сергій Бородаєвський", арк.182. Рукопис, оригінал.

¹Йдеться про роботу: Історія кооперації. - Подєбради: Видавниче Т-во при УГА, 1924. - II, 658, IX с.

²Дніпровський союз споживчих товариств (Дніпросоюз) - об'єднання споживчих кооперативів, створене 1917 р. у Києві. Наприкінці 1918 р. до його складу входило до 8 тис. кооперативів і близько 80 повітових та окружних кооперативних союзів. Дніпросоюз займався постачанням галантерейних, текстильних та ін. товарів, створив кілька фабрик і друкарню. Організував видання журналу "Кооперативна зоря" та низки українських книжок і підручників. Заснував бібліотеки, читальні, театральні гуртки, кооперативну школу. 1920 р. був ліквідований органами радянської влади. Видавництво Дніпросоюзу діяло у Відні протягом 1919-1921 рр.

³Сербіненко Андрій Миронович - український громадсько-політичний діяч, кооператор. Член Київської губернської земської управи та виконкому Київської губернії, Селянської спілки і Центральної Ради, голова Торговельної комісії УНР за кордоном. Один з організаторів (від Дніпросоюзу) та директорів Об'єднання центральних українських кооперативних союзів (ОЦУКС) в Женеві (1920-1923). Представляв інтереси української кооперації в Центральному комітеті Міжнародного кооперативного альянсу. Придбавши у 1920 р. книгарню в Берліні, займався перевезенням й реалізацією книжок в Україні. Автор брошури "Кооперація на селі" (1919).

⁴Охтирка - нині районний центр Сумської області.

⁵Йдеться про юридичний факультет Харківського ун-ту.

⁶Премія імені Сергія Зарудного була запроваджена в Харківському ун-ті наказом імператора від 3 лютого 1869 р. з нагоди призначення вихованця цього ун-ту, статс-секретаря департаменту законів Державної ради, таємного радника С.Зарудного присутнім у правлячому сенаті і видавалася щороку у розмірі 101 руб. 75 коп. сріблом за кращий твір у галузі юриспруденції.

⁷Йдеться про Комітет щодо сільських ошадно-позичкових і промислових товариств.

⁸Йдеться про Міжнародний кооперативний альянс (МКА) - міжнародну неурядову організацію, що об'єднує національні та регіональні союзи кооперативів, головним чином споживчих, кредитних і сільськогосподарських. Заснована 1895 рр. у Лондоні. Керівні органи Альянсу: Конгрес, що скликається раз на 3-4 роки, Центральний Комітет - скликається щорічно, Виконавчий комітет, до складу якого входять президент, 2 віце-президенти і 13 членів. Основні цілі МКА, проголошені в уставі: сприяння розвитку кооперації у всіх країнах; пропаганда принципів і методів кооперативного руху; захист і представництво його інтересів; встановлення і розвиток взаємодії та співробітництва між кооперативами різних країн; сприяння встановленню тривалого миру і безпеки.

⁹Бородаєвський С.В. Хліборобські спілки в Німеччині / Переклад з рос. - Чернівці, 1908. - 94 с.

¹⁰Йдеться про Вищі комерційні курси М.В.Побідінського, засновані 1897 р. при Міністерстві фінансів.

¹¹На Російському відділі Паризького ун-ту.

¹²Крюгер Ганс (1859-1927) - адвокат, секретар Загального союзу німецьких промислових товариств, видавець його щорічника. Автор книг ("Die Erwerbs- und Wirthschafts-genossenschaften" (Йена, 1892) та статей з кооперації, редактор "Blatter fur Genossenschaftswesen". 1901-1903 рр. - член німецького рейхстагу.

¹³Цайдлер Хуго - автор роботи "Історія німецької кооперації в сучасну епоху" (Лейпціг, 1893).

¹⁴А ргіогі (лат.) - наперед, заздалегідь, без перевірки, незалежно від досвіду.

¹⁵Тимошенко Володимир Прокопович (1885-1965) - вчений-економіст, дійсний член НТШ, УВАН, Американської економічної асоціації. Народився в с.Базилівка на Чернігівщині. Навчався у Санкт-Петербурзькому ін-ті шляхів сполучення (1902-1904). Закінчив Санкт-Петербурзький політехнічний ін-т (1911). Працював у міністерствах шляхів сполучення та землеробства у Петрограді; консультантом Міністерства фінансів (1918) Української Держави та керуючим справами Ін-ту економічної кон'юнктури УАН. Як економічний експерт брав участь у Паризькій мирній конференції (1919). З 1920 р. - на еміграції. Професор УВУ та УГА. З 1926 р. продовжив студії в США на стипендію Рокфелера. Викладав економіку в Мічиганському ун-ті (1928-1934). Працював економістом у департаменті землеробства в Вашингтоні (1934-1936). Професор Стенфордського ун-ту (1936-1950). Автор праць з сільськогосподарської економіки, міжнародної торгівлі, радянського сільського господарства, теорії ринків та економічних циклів, а також досліджень, присвячених історії української промисловості радянської доби та української економічної думки.

¹⁶Жид Шарль (1847-1932) - французький вчений-економіст, громадський діяч, кооператор, ідейний лідер Німської школи кооперативів (1885), автор доктрини кооперативізму. Закінчив юридичний факультет Паризького ун-ту (1874). Професор політичної економії в ун-тах в Бордо, Монпельє, Парижі. Один з організаторів французької споживчої кооперації, активний учасник роботи МКА від початку виникнення цієї організації. Автор робіт "*Основи політичної економії*" (1883), "*Суспільства споживчих об'єднань*" (1904) та ін.

¹⁷Мей Генрі - діяч міжнародного кооперативного руху, генеральний секретар МКА.

¹⁸Кауфман Генріх (1864-?) - діяч німецької споживчої кооперації. З 1900 р. співпрацював з "*Товариством оптових закупок німецьких споживчих кооперативів*" як редактор "*Щотижневого бюлетня*". Головний секретар Центральної споживчої спілки Німеччини. Автор праці "*Шляхи і мета кооперації*" (1905).

¹⁹Пуассон Ернест (1882-1942) - французький кооперативний діяч, теоретик кооперації. Віце-президент МКА (з 1921 р.), генеральний секретар Національної федерації споживчих кооперативних товариств у Франції. Автор роботи "*Кооперативна республіка*" (1920).

²⁰Міжнародне бюро праці - постійний адміністративний і виконавчий орган, секретаріат Міжнародної організації праці, дослідницький й інформаційний центр.

²¹Фоке Джордж - діяч міжнародного кооперативного руху, представник Міжнародного бюро праці.

²²Даний курс С.В.Бородаєвський читав з 1925/1926 академічного року для студентів IV курсу кооперативного підвідділу у обсязі 2 лекційних і 1 практичної годин.

²³Даний курс С.В.Бородаєвський читав з 1925/1926 академічного року для студентів IV курсу кооперативного підвідділу у обсязі 2 лекційних годин.

²⁴Міжнародне бюро праці (фр.).

²⁵Йдеться про III Конгрес Міжнародної університетської федерації для Ліги Націй, що проходив з 1 до 8 вересня 1926 р. на базі Женевського ун-ту.

²⁶Йдеться про Міжнародну університетську федерацію для Ліги Націй (МУФ для ЛН) - міжнародну організацію, створену у 1924 р. з метою координування зусиль національних університетських угруповань для Ліги Націй, що входили до її складу, у справі забезпечення миру. Органи управління: Конгрес, Бюро, Рада і Генеральний секретаріат. Осідок МУФ для ЛН визначався місцем перебування Генерального секретаря. У 1931 р. до її складу входило 29 національних угруповань.

²⁷Українське університетське угруповання для Ліги Націй - товариство студентів і професорів, засноване 18 травня 1925 р. в Подєбрадах при УГА з метою 1) представництва інтересів українського студентства перед МУФ для ЛН та іншими міжнародними організаціями, орієнтованими на Лігу Націй та 2) поширення ідей і принципів Ліги Націй у середовищі студентського та професорсько-викладацького складу українських вищих навчальних закладів. Керівництво товариством здійснювали Загальні збори, Управа та Ревізійна комісія. Президентом угруповання був С.В.Бородаєвський. Оскільки в МУФ для ЛН діяв державний принцип представництва, УУУ для ЛН користувалося всіма правами члена Федерації за виключенням виборчого права на пленарних засіданнях Конгресу МУФ. Основними напрямками діяльності організації були: участь у роботі щорічних конгресів МУФ для ЛН; співпраця з Верховним комісаріатом Ліги Націй у справах біженців, Міжнародною унією товариств Ліги Націй, Міжнародним бюро миру, Міжнародним інститутом інтелектуальної співпраці; участь у громадських та культурно-просвітницьких закладах української еміграційної спільноти тощо.

²⁸Корона чеська - грошова одиниця Чехо-Словацької Республіки.

²⁹Український академічний комітет - автономний орган Історично-філологічного товариства (з 31 травня 1926 р. - самостійна організація), створений 1924 р. в Празі з метою об'єднання українських наукових діячів та забезпечення міжнародної інтелектуальної співпраці (перший голова - О. Колесса). До 1934 р. активно співробітничав з Міжнародною комісією для інтелектуальної співпраці в Женеві та її виконавчим органом - Інститутом інтелектуальної співпраці в Парижі. Членами Комітету були Наукове товариство ім. Т.Шевченка у Львові, Український науковий ін-т у Берліні, всі українські високі школи й наукові товариства в Чехо-Словащині, у тому числі й УГА. Припинив існування у 1940 р.

³⁰Йдеться про Український вільний ун-т - перший вищий навчальний заклад і наукову установу української еміграції за кордоном, створену у січні 1921 р. у Відні, а потім у цьому ж році перенесену до

Праги. Ініціаторами заснування УВУ виступили Товариство українських журналістів та письменників, Український соціологічний ін-т та Товариство прихильників освіти у Відні. Матеріальну підтримку для існування і діяльності УВУ надавав чехословацький уряд. Ректорами УВУ були: О. Колесса, С. Дністрянський, І. Горбачевський, Ф. Щербина, Д. Антонович, А. Яковлів, О. Мицюк, І. Борковський, А. Волошин.

³¹Нижче подані лише заповнені розділи службового списку С.В. Бородаєвського.

³²Бородаєвська (Кононенко) Олександра Антонівна (1880-1960) - дружина С.В. Бородаєвського. Закінчила Вищі комерційні курси у Санкт-Петербурзі. Колишній член Ради імператорського аероклубу. Співробітниця журналу "Весь світ" і "Gazett de Louzanne", автор публікацій на кооперативну тематику у фахових виданнях "Хроника учрежденій мелкого кредита", "Слотчина". З 1923 р. - вільна слухачка економічно-кооперативного відділу УГА. Померла в Російському інвалідному домі в Монморансі. Похована на місцевому кладовищі.

³³Де Луто (Бородаєвська) Софія Василівна (1926-1999) - онука С.В. Бородаєвського. Письменниця, морячка, учасниця Руху Опору у Франції в роки Другої світової війни. Була першою жінкою, що скінчила національну школу торгового флоту у Франції. У 1963 р. домоглася скасування закону Кольберта (XVII ст.), що забороняв жінкам перебувати на борту військових, торгових та риболовецьких суден. Автор автобіографічного роману "Зыбь", відзначеного премією Maryse Bastie. Протягом 1930-1936 рр. Соня виховувалася у бабусі з дідусем в Празі.

³⁴Вказаний рік народження батька Соні, єдиного сина С.В. Бородаєвського - Василя Сергійовича Бородаєвського.

³⁵На листі стоїть печатка Українського технічно-господарського ін-ту з датою отримання та його вхідним числом: "3.II.1943. Вх[ідне] ч[исло] 704", а також резолюція: "Вислати curric[ulum] vitae Бородаєвського та копію службового списку. 3.II.[19]43 /підпис".

³⁶Культурно-наукове видавництво Українського Національного Об'єднання в Празі було засновано у вересні 1941 р. на чолі з М.М. Галаганом. Йому підпорядковувалися Видавнича рада та 13 спеціальних фахових комісій (адміністративна, зв'язку, сільськогосподарська, промислова, фінансова, правничо-судова, церковних справ та ін.), створених з метою провести дослідження стану окремих галузей суспільного життя на момент ліквідації комуністичного режиму на українській території та розробити проекти їх подальшого розвитку. Фактично ж робота комісій зводилася до підготовки до друку в КНВ різних наукових матеріалів (напр., збірник "Сільське господарство України" (1942).

³⁷Біографія (лат.).

Власенко В.Н., Глушан Е.В. Работа С.В.Бородаевского в Украинской хозяйственной академии (штрихи к научно-педагогической биографии)

В публикации поданы документы о преподавательской и научной деятельности профессора кооперации С.В.Бородаевского в Украинской хозяйственной академии в Подебрадах, обнаруженные в архивохранилищах Чешской Республики и Украины. Среди представленных материалов - рецензия украинского исследователя кооперации О.К.Мицюка на наиболее известную работу ученого "История кооперации".

Vlasenko V.M., Glushan O.V. S.V.Borodaevsky's work in the Ukrainian economic academy (strokes to the scientific and pedagogical biography)

In publication there are submitted documents on teaching and scientific activity of the professor of cooperation of S.V.Borodaevsky in the Ukrainian economic academy in Podebrady, found out in archival storehouses of the Czech Republic and Ukraine. Among the presented materials is the review of the Ukrainian researcher of cooperation of O.K.Mitsjuk of the most known work of the scientist "History of cooperation".